

překladatelské tvorby se kniha dostává k závěru, popisujícímu nástup Wicinga a vyhnání slovanských duchovních. Pokračuje ještě přehledem vývoje slovanské liturgie a literatury v přemyslovských Čechách, na Balkáně a v Rusku, kde se Vavřínkův cyrilometodějský příběh uzavírá postřehem, že z Konstantinova působení se jako živý odkaz uchovaly bohužel pouze jazykové a literární inovace, nikoli však nebývale tolerantní a otevřený duch celé mise.

Konec přišel příliš brzy. Kniha, jejímž primárním úkolem (a nutno říci, že poctivě uskutečněným) bylo co nejdůkladnější vysvětlení všech okolností a zákrutů cyrilometodějské mise v kulturně-politickém kontextu 9. století, se bohužel již nezabývá českou cyrilometodějskou tradicí ve vrcholném středověku a v raném novověku ani moravským vlastenectvím a kultem v 19. století. Takový příběh by však na ten raně středověký při dodržení zvoleného rozsahu publikace mohl navázat asi jen obtížně.

Vladimíru Vavřínkovi se jako výsostnému odborníkovi podařilo napsat vědecky poctivou a přitom čtivou syntézu historických událostí, jež roku 2013 většinou jen formálně a bezcílně znovu vkročily do českého mediálního prostoru. Jeho kniha, zasazující celý příběh do širšího kontextu, v mnoha ohledech z rámce cyrilometodějské produkce vyčnívá.

MARTIN ŠORM

Dušan ŠKVARNA – Adam HUDEK,
*Cyril a Metod v historickom vedomí
a pamäti 19. a 20. storočia na Slovensku,*
Historický ústav SAV, Typoset Print,
Bratislava 2013

161 s., ISBN 978-80-970302-8-5

Rok 2013 se nesl ve znamení oslav příchodu Cyrila a Metoděje a projevil se zvýšenou frekvencí konferencí, výstav a dalších počínů, jež tuto událost připomínaly. Mezi ně patří i stručná, ovšem hutná publikace dvojice slovenských historiků Dušana Škvarny a Adama Hudka, kteří se rozhodli analyzovat, jakým způsobem si vznikající slovenská společnost 19. a 20. století přisvojovala tyto dva světce, jinými slovy jak došlo k tomu, že se proměnili v „místo paměti“ (P. Nora) či „symbolické centrum“ (M. Havelka), jehož prostřednictvím se společnost na území dnešního Slovenska proměňovala ve slovenský národ.

Pravdou je, že sv. Cyril a Metoděj ve středověku a v raném novověku na území Uher významnou

roli nesehrávali – oproti českému a zejména moravskému prostředí, kde zdomácněli již během 14. století. Jejich ukotvení v Horních Uhrách souviselo až s pozdějšími aktivitami osvětského státu v poslední čtvrtině 18. století. Oba světci však byli pro formující se společenství ideální, neboť jejich vazba na slovanský jazyk a kulturní mise, která s nimi byla tradičně spojována, poskytovala slibný symbolický kapitál a navíc umožňovala sjednotit konfesionálně rozdělenou společnost. V důsledku toho byla patrná snaha konstruovat kontinuitu úcty k oběma světům již od 9. století.

Cyrlometodějská úcta, jak upozorňují autoři, vyvrcholila na území Slovenska v padesátých až šedesátých letech 19. století. V následujících desetiletích se ovšem stala předmětem útoků, neboť byla maďarskými elitami vnímána jako nebezpečný prvek, jenž by mohl narušit jejich hegemonii v Uhrách, a tím vést k dezintergraci království. Existovaly však i jiné skupiny, které údajně cyrilometodějské dědictví odmítaly – autoři připomínají uherské patrioty starého typu, případně důsledné stoupence katolictví v jeho tradiční, latinské formě. Zatímco v Uhrách sílily snahy potlačit nebo oslabit cyrilometodějskou úctu a omezit její vliv posilující sebevědomí Slováků, v USA mezi tamními početnými slovenskými emigranty naopak pozornost jim věnovaná rostla.

Nové výzvy přineslo období první republiky, jejíž ideologové převážně z řad české inteligence – připomeňme např. Václava Chaloupeckého – si kladli za cíl zformovat společnou československou národní identitu. Je pochopitelné, že neváhali sáhnout i po velkomoravské a cyrilometodějské kartě, byť v českém národním příběhu tyto prvky nehrály příliš významnou roli. Zároveň s tím, jak se objevovaly snahy implantovat do slovenské tradice české prvky (ať již kult sv. Václava, který mohl být alespoň z konfesního hlediska pro většinu Slováků přijatelný, nebo husitství), sílila na slovenské straně přichylnost k cyrilometodějskému dědictví, o něž zápasili slovenští činitelé v celé šíři politického spektra.

Po druhé světové válce „zápas o Cyrila a Metoděje“ a Velkou Moravu pokračoval. V souvislosti se změnami priorit se důraz přenesl z vojenských úspěchů Svatoplukových na úspěchy kulturní, dosažené údajně Rostislavem. Zároveň představovala tato dějinná kapitola vhodný prostředek k začlenění do převážně slovanského východního bloku, který se začal po druhé světové válce formovat. Kromě toho Hudek připomíná, že nové aktualizace cyrilometodějské tradice, jež byla domácímu obyvatelstvu důvěrně známá, poskytovaly po roce 1948 komunistům možnost, jak si najít cestu k těm, jimž byly abstraktní ideje

marxismu nesrozumitelné. Paralely k událostem 9. století hledané v současnosti poskytovaly samozřejmě také cennou municí pro komunistickou publicistiku.

Autor zároveň upozorňuje na rozvoj historických věd, jenž po jistém uvolnění v šedesátých letech vedl k tomu, že historici začali instrumentalizaci dávné minulosti kritizovat. Přesto sami podléhali aktualizacím, a tak se obraz Velké Moravy měnil i v souladu s jejich politickým přesvědčením (Velká Morava jako centralizovaný stát a jako federace, sestávající z vlastní Moravy a svěbytného Nitranska). V sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století význam cyrilometodějské tradice pro vládnoucí režim poklesl, naopak se tohoto symbolického centra stále více zmocňoval katolický disent. Významnou roli si tradice uchovala i po roce 1989 a zejména po roce 1992, kdy odkazy na Velkou Moravu pronikly do preambule ústavy nově vzniklé Slovenské republiky.

Kniha Dušana Škvarny a Adama Hudka sice možná nepřináší tolik překvapivých informací, avšak představuje cenné moderní shrnutí cyrilometodějské tradice ve vztahu k utváření slovenského národa v 19.–20. století. Staví na základních autoritách teorie nacionalismu (B. Anderson, R. Brubaker, M. Hroch) a nachází vhodnou střední cestu mezi zbytečnou detailností a prázdnotou obecnosti.

DAVID KALHOUS

Gabriel P. HUNČAGA, *Dominikáni na ceste k intelektuálnym elitám vrcholného stredoveku*, Centrum pre štúdium kresťanstva, Chronos, Kraków – Bratislava 2013 (= Studia Christiana 7)

460 s., ISBN 978-80-89027-37-8 (Chronos); 978-83-7490-581-7 (TSP)

Monografie slovenského historika a člena dominikánského řádu Gabriela P. Hunčagy si klade za cíl představit „dominikanov v trochu inom, širšej čitateľskej verejnosti menej známom svetle“. Autor práci rozdělil do pěti poměrně rozsáhlých kapitol, které jsou vnitřně strukturovány do přehledných a logicky uspořádaných tematických celků. Úvodní kapitola je tradičně věnována cílům, metodám, vymezení problémů a stavu bádání. Úkolem knihy není v zásadě vyčerpávající vypsání dějin dominikánské vzdělanosti vrcholného středověku. Jde především o zachycení a vysvětlení

procesů, v rámci kterých se dominikánům podařilo tak úspěšně prosadit v dobových duchovních strukturách a propojit starší tradice řeholní spirituality a vzdělávání s potřebami rozvíjející se městské společnosti během dlouhého 13. století. Hunčaga se proto metodicky zaměřil na analýzu tří důležitých charakteristických rysů dominikánského řádu. V prvé řadě sleduje vývoj, organizaci a legislativní rámec řádového vzdělávání, následně se podrobně zabývá podmínkami a vlivy, které vedly k postupné transformaci dominikánského řádu do trvalé intelektuální formace, a nakonec také roli, kterou sehrály řádové intelektuální elity ve vývoji středověkého myšlení a vědy.

Již v názvu práce autor naznačil širší chronologický rámec studovaného předmětu. Z hlediska tematického záběru a cílů práce se zaměřuje především na období vzestupu dominikánského řádu od jeho založení v roce 1216 až do prvních dvou desetiletí 14. století, kdy se už pomalu začínaly projevovat první známky stagnace. Z geografického hlediska je v centru jeho pozornosti především prostor západní Evropy, na jejíž půdě se v dané chronologické etapě odehrály nejdůležitější procesy spojené se vznikem a formováním řádu bratří kazatelů. Střední Evropu autor do tématu nezahrnul, neboť některé významné znaky vzestupu řádu jako intelektuální formace se zde projevují až coby výsledek procesů, které probíhaly o více než půlstoletí dříve v centrech západní Evropy. Vcelku je základní koncept práce konstruován jako pohled na intelektuální stránku života středověkých dominikánů zevnitř řehole. Hunčaga proto přistupuje k pramenům diferenciovaně a primárně pracuje s normativními a legislativními prameny pocházejícími převážně z prostředí dominikánského řádu, které v případě torzovitosti normativů (zvláště pro první polovinu 13. století) doplňuje diplomatickými i narativními prameny, případně v rámci konkrétního tematického okruhu také spisy některých dominikánských současníků a vzdělanců, zejména vybranými díly Tomáše Akvinského. Z poměrně širokého spektra užívaných pramenů Hunčaga záměrně vynechal prameny hagiografické a historiografické, neboť v rámci zvolené metody představují obecně prameny s diskutabilní výpovědní hodnotou.

Druhá kapitola knihy s příznačným názvem „Čo predchádzalo“ je především solidní kompilací, kterou autor rozdělil do dvou částí. První má za úkol představit hluboké proměny mnišské i laické spirituality na pozadí celospolečenských změn 11. a zejména 12. století. V druhé části hraje již hlavní roli dominikánský řád, zejména obecné otázky kolem jeho vzniku a problematika jeho